

<https://doi.org/10.62837/2025.5.333>

SƏİDƏ ORUCOVA
ADU

o.sayka@mail.ru

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ İNNOVATİV TEKNOLOGİYALARDAN İSTİFADƏNİN FAYDALARI

Açar sözlər: təlim mühiti, elektron portfolio, innovativ texnologiyalar, ünsiyyət bacarıqları, multimedia proqramları, elektron platforma

Key words: learning environment, electronic portfolio, innovative technologies, communication skills, multimedia programs, electronic platform

Ключевые слова: среда обучения, электронное портфолио, инновационные технологии, коммуникативные навыки, мультимедийные программы, электронная платформа

Müasir texnologiyanın inkişafı həyatımızın hər sahəsini, o cümlədən təhsili görünməmiş şəkildə dəyişdi. Bütün dünyada hökumətlər təhsildə texnologiya inteqrasiyasına böyük diqqət yetirir, texnologiya infrastrukturunu və sistemlərini təkmilləşdirmək üçün təhsilə böyük sərmayə qoyur və təhsil texnologiyalarına geniş çıxışı dəstəkləyir. Müasir texnologiyaların təhsilə inteqrasiyası istiqamətində qarşısı alınmaz tendensiya yaranır. Müxtəlif tədris səviyyələrində olan müəllimlər tədrisdə müasir texnologiyalardan istifadə etməkdə səriştəli olmalıdırlar. Bununla belə, tədqiqatlar göstərir ki, texnologiyanın sinifdə inteqrasiyası qənaətbəxş deyil.

Müasir texnologiyaların inkişafı təhsildə böyük dəyişikliklərə səbəb olmuşdur, bunu təlim mühitində, təlimin məzmununda, təlim formatında və s. dəyişikliklər sübut edir. Bir çox tədqiqatlar göstərir ki, müasir texnologiyalar təhsilin nəticələrini yaxşılaşdırma bilər. Bunun nəticəsidir ki, bütün dünyada hökumətlər müasir texnologiyaların təhsilə inteqrasiyasına böyük əhəmiyyət verirlər. Müasir texnologiyaların faydalarını sübut edən müasir texnologiyanın və tədqiqatın ortaya çıxması, təhsil bizə ingilis dilini daha effektiv öyrətmək və öyrənmək üçün ingilis dilinin tədrisində müasir texnologiyadan istifadə etməyi təklif edir. Bu məqalədə ingilis dilinin tədrisində texnologiya inteqrasiyasının nəzəri aspektləri və ingilis dilinin tədrisində və öyrənilməsində müasir texnologiyalardan istifadənin faydaları müzakirə olunur. Bundan əlavə, təhsildə müasir texnologiyalardan səmərəli istifadə olunması üçün təkliflər verilir.

Amerikalı dilçi Stiven. D. Kraşen 1980-ci illərin əvvəllərində ikinci dilin mənimsənilməsinin məşhur nəzəriyyəsini, yəni beş fərziyyəni, əldə etmə-öyrənmə fərziyyəsini, təbii nizam hipotezini, monitor hipotezini, giriş fərziyyəsini və affektiv filtrasiya hipotezini özündə birləşdirən “monitor nəzəriyyəsi”ni təklif etmişdir. Giriş fərziyyəsi insanların ikinci dili necə əldə etməsindən bəhs edir. Burada deyilir ki, öyrənmələr başa düşülən giriş vasitəsilə ikinci dil əldə edirlər. Yalnız giriş aydın olduqda ikinci dilin mənimsənilməsinə müsbət təsir göstərə bilər. Aydın olmayan giriş işə

tələbələr üçün sadəcə səs-küydür. Beləliklə, girişin canlı və uyğun olması dil əldə etmək üçün faydalıdır. “Affektiv filtr fərziyyəsi” öyrənənlərin niyə müxtəlif dərəcələrdə öyrəndiklərini və müxtəlif dil bilik səviyyələrinə nail olduqlarını izah edir. Bu fərziyyə hərtərəfli məlumatın əldə edilməsinin öyrənənlərin hədəf dili mənimsəyə biləcəyinə zəmanət vermir. İkinci dilə yiyələnmə prosesi affektiv amillərdən asılıdır. Kraşen hesab edirdi ki, affektiv amillər:

- 1) Motivasiya - Şagirdlərin öyrənmə motivasiyası təlim nəticələrinə birbaşa təsir göstərir. Motivasiya aydın olarsa, irəliləyiş göz qabağında olacaq.
- 2) Şəxsiyyət - Özünə güvənən, ünsiyyətçi və optimist olan tələbələr dərslərində daha çox irəliləyiş əldə etməyə meyllidirlər.
- 3) Affektiv vəziyyət - Affektiv vəziyyət əsasən narahatlıq və ya istirahətə aiddir. Yüksək narahatlığı olan insanlar daha yüksək affektiv maneələrə və daha az investisiyaya malikdirlər. [4. s. 5] Müasir texnologiyanın köməyi ilə mətn, səs, video, təsvir və animasiyanın tədris materiallarına inteqrasiyası tələbələrin biliyi daha yaxşı başa düşməsinə kömək etməklə yanaşı, öyrənməni daha zövqlü edir. Başqa sözlə, müasir texnologiyadan istifadə başa düşülən girişi yaxşılaşdırır və öyrənmə narahatlığını azalda bilər.

Son 2-3 ildə internet təhsili termini pedaqoji təcrübəyə fəal şəkildə daxil edilmişdir. Təhsilin kompüterləşdirilməsi təhsilin prioritet istiqamətidir. Müasir cəmiyyətdə mövcud olan məktəbin vəzifəsi şagirdlərini informasiya məkanında naviqasiya qabiliyyətinə, informasiya mədəniyyətinə yiyələnməyə hazırlamaqdır. Müasir dövrdə məktəb prosesində internetdən istifadənin zəruriliyi heç bir şübhə doğurmur. Məktəb təhsilinin demək olar ki, bütün sahələrində kosmos həqiqətən internetin gücündən istifadə edir. [8]

Daniel Lynçə görə, informasiya texnologiyaları imkan verir:

- müxtəlif məktəblərdən, tədqiqat mərkəzlərindən və eyni və ya fərqli bölgələrdən, hətta müxtəlif ölkələrdən olan tələbələrin, müəllimlərin, tələbələrin, tədqiqatçıların müxtəlif tədqiqat işbirliklərini təşkil etmək. Layihə əsaslı öyrənmə, özünü tanımanın və yaradıcı fəaliyyət təcrübəsinin müxtəlif üsul və formalarından istifadə edərək, həqiqətən yaradıcı tədqiqatları və ya tərəfdaşların sırf müstəqil tətbiqini təşkil etməyə imkan verir;
- elmi resurs mərkəzlərinin tələbələrinin geniş spektrinə operativ məsləhətlər vermək;
- müəllimlər üçün distant təhsil və təkmilləşdirmə şəbəkəsini yaratmaq;
- iştirakçıları maraqlandıran məsələlər, birgə layihələrin mövzuları üzrə məlumatların, ideyaların, planların sürətlə mübadiləsi, bununla da onların üfurlarının genişləndirilməsi, mədəni səviyyələrinin yüksəldilməsi;
- elmi laboratoriya və sənət emalatxanasının işini təqlid edən həqiqi tədqiqat metodlarını öyrətdi;

- müxtəlif mənbələrdən məlumat çıxarmaq, ən son kompüter texnologiyalarından istifadə edərək emal etmək, saxlamaq və planetin müxtəlif nöqtələrinə mümkün qədər böyük məsafəyə ötürmək bacarığını inkişaf etdirmək;
- xarici dildə ünsiyyətə təbii ehtiyacı və buna görə də xarici dilləri öyrənmək ehtiyacını asanlaşdıran autentik dil mühiti (beynəlxalq telekommunikasiya layihələrinin uyğunluğu, müntəzəm telekonfranslar və audio-video konfranslar, söhbət şəraitində) yaratmaq;
- tələbələrə mədəni, etnik və humanist xarakterli ən geniş məlumatlarla tanış etməklə onların mədəni və humanitar inkişafına kömək etmək.

İnternetin bu üstünlükləri ondan birbaşa tələbə və ya məktəb auditoriyası tərəfindən istifadə edildikdə aydın olur. Belə iş üçün ideal şərtlər İnternetə çıxışı olan bir kompüter otağının olmasıdır. Sınıfdə internetdən istifadə özlüyündə son olmamalıdır. Xarici dilin öyrənilməsində internetin yerini və rolunu düzgün müəyyən etmək üçün ilk növbədə ondan kim, nə, nə vaxt və nə dərəcədə istifadə edilməlidir suallarına aydın cavab tapmaq lazımdır. [9]

İnternet texnologiyası xarici dil öyrənmələr üçün son dərəcə faydalı resurs ola bilər.

- Müxtəlif innovasiyalar (o cümlədən Google dil öyrənmə və concordancers) xarici dillərin tədrisinə yanaşmalarda inqilab etdi.
- Yeni texnologiyalar və tətbiqlər tələbələrə xarici dilləri öyrənməkdə getdikcə müstəqil olmağa və həmçinin daha çox mədəniyyətlərarası savad əldə etməyə imkan verir. [3, s. 67]

Qeyd etmək lazımdır ki, kompüter dəstəkli dil öyrənmə (CALL - computer-assisted language learning), mobil dəstəkli dil öyrənmə (MALL - mobile-assisted language learning), İnternet əsaslı dil öyrənmə (IBLL - Internet-based language learning), onlayn dil öyrənmə (OLL - online language learning), Google yardımlı dil öyrənmə (GALL - Google-assisted language learning) və texnologiya ilə gücləndirilmiş dil öyrənmə (TELL - technology-enhanced language learning) texnologiyaya əsaslanan dil öyrənmənin müxtəlif formalarıdır.

Xarici dillərin tədrisində texnologiyadan istifadə ilə bağlı bir çox təhlillər Google, Yahoo və Bing kimi axtarış sistemlərinin əhəmiyyətini vurğulayır. Bəzi müəlliflər hətta təklif ediblər ki, sadəcə olaraq bu axtarış motorlarına baxmaq – onlarla əlaqəli tərcümə alətlərindən istifadə etməklə yanaşı – xarici dil öyrənmələrin yazı bacarıqlarını həqiqətən təkmilləşdirir. Eynilə, Google Language Learning (GALL) dili öyrənmə üçün xüsusilə faydalı olduğu müəyyən edilmişdir. Google bir çox dillərə tərcümə edə bilər və dil öyrənmək məqsədləri üçün xəritələr, şəkillər və videolar endirilə bilər. Bu, təkcə müəllimlər üçün deyil, həm də tələbələr üçün faydalıdır. Hər ikisi Google-da dillərin öyrədilməsi və öyrənilməsi ilə bağlı çoxlu material tapa bilər. [7, 3-20]

Uzun illərdir ki, bir çox ölkələrdə ingilis dilinin tədrisi metodları test yönümlü tədris metodları kimi tanınan ənənəvi birtərəfli tədris rejimi ilə xarakterizə olunur.

Sözlər, ifadələr və ifadələr əzbərləmə yolu ilə öyrənilir ki, bu da öyrənmək üçün ağır bir yüküdür. [6, 3814] Bundan əlavə, ənənəvi tədris rejimi altında dilin öyrənilməsi üçün vacib olan orijinal ingilis dili mühiti yoxdur. Hazırda müəllimlər ingilis dilini öyrətmək üçün müasir texnologiyalardan istifadə edirlər ki, bu da tələbələrin zəngin resurslara çıxış əldə etməsinə və xarici mədəniyyəti yaşamaq üçün daha geniş imkanlara malik olmağa imkan verir ki, bu da tələbələrin öyrənməyə marağını artıracaq və nəticədə tələbələrin ingilis dilini öyrənməyə münasibətini dəyişəcək.

Müasir texnologiya kompüterlərdən və müasir rabitə vasitələrindən istifadə edən hər hansı bir texnologiyaya aiddir. məlumatı qəbul etmək, ötürmək, bərpa etmək, emal etmək və yerləşdirmək. İngilis dili təhsilinə gəldikdə isə, indi sinif otaqlarında kompozisiya, ədəbiyyat, deşifrə, oxuyub-anlama, orfoqrafiya, lüğət, qrammatika, istifadə, durğu işarələri, böyük hərf, beyin həmləsi, planlaşdırma, mülahizə, təqdimat, istinad, öyrənmə bacarıqları, ritorika, qısaca əl yazısı, dram, incəsənətin hər sahəsində öyrətmək üçün sinif otaqlarında istifadə olunur. [2] Son illərdə aparılan bir çox tədqiqatlar göstərmişdir ki, müasir texnologiyalar ingilis dilinin tədrisi və öyrənilməsinə təkmilləşdirə bilər.

Tədris prosesində innovativ texnologiyalar tələbələrin idrak və yaradıcılıq fəaliyyətini inkişaf etdirmək, təhsilin keyfiyyətini və dərs vaxtından istifadənin səmərəliliyini artırmağa kömək etmək, tələbələrin reproduktiv fəaliyyətə sərf etdiyi vaxtın miqdarını azaltmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bir çox yerli və xarici alimlər müasir təhsildə innovativ texnologiyalardan istifadənin vacibliyinə diqqət çəkirlər, çünki innovativ texnologiyalardan istifadə təhsilin məzmununu, metodlarını və formalarını əhəmiyyətli dərəcədə şaxələndirməyə imkan verir. Bundan əlavə, innovativ texnologiyalar tələbələrə müstəqil iş üçün səmərəli istifadə edilə bilən qeyri-məhdud miqdarda məlumat verir. Xarici dillərin tədrisində innovativ texnologiyalardan istifadə xüsusilə aktual görünür.

Müasir məktəblilər və tələbələr texnoloji əsrin nümayəndələridir. Onlar müasir texnologiyaların əhatəsində doğulub böyümüşlər ki, bu da müəllimlərin materialı necə təqdim etməli olduğuna dair şagirdlərin gözləntilərinin dəyişməsinə səbəb olmuşdur.[5, 41-44] Müasir təhsildə tendensiyalardan biri də innovativ təhsil texnologiyalarının tədris prosesinə inteqrasiyasının artmasıdır, lakin bu o demək deyil ki, multimedia proqramlarından hər hansı istifadə uğurlu təlim nəticələrinə gətirib çıxaracaq. Əksinə, indi müəllimlər və pedaqoqlar innovativ təhsil texnologiyalarının seçməndə həmişəkindən daha diqqətli olmalı və bu texnologiyaların ən səmərəli şəkildə həyata keçirilməsinə imkan yaradacaq prinsiplərə əməl etməlidirlər. Məsələn, tədris vasitəsi kimi kifayət qədər geniş yayılmış PowerPoint təqdimatları texnologiyadan istifadə etməklə tədrisin effektivliyini artırma biləcək prinsipləri nəzərə almadan heç də həmişə effektiv olmur.

Təqdimatlarla yanaşı, tədris prosesində növbəti yenilik elektron portfoliodur. Təqdimatlar tələbələrə yeni materialı izah etmək üçün əla üsul olsa da, elektron port-

foliolar tələbələrin bilik və bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün əla vasitədir. Beləliklə, portfolio tələbənin özü və ya müəllimin köməyi ilə seçdiyi və öyrənmədə irəliləyişini nümayiş etdirən işlərinin toplusudur. Portfoliolar tələbənin fərdi qiymətləndirilməsi imkanı verir və xarici dil təhsilində tez-tez istifadə olunur. Elektron portfoliolar tələbə işlərinin eyni toplusudur, lakin bu işlərə bir elektron platformada toplanmış audio və video materiallar da daxildir. Elektron portfolioların yaradılması da müəyyən qaydalara cavab verməlidir və aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsini tələb edir. 1. Elektron portfolionun hansı məqsədlə yaradıldığını müəyyənləşdirin. Bu məqsəd tələbələrin ən vacib təhsil ehtiyaclarını ödəməyə yönəldilməlidir. 2. Tələbələrin elektron portfoliolarında olan məlumatların necə istifadə olunacağını müəyyənləşdirin. 3. Elektron portfolionun növünü seçin: – müəllimin şərtləri və müşahidələri ilə tələbənin bütün işlərindən ibarət ola bilən portfolio kolleksiyası; – yalnız tələbənin ən yaxşı işini özündə əks etdirən portfolio təqdimatı; – müəllimin şərtləri və müşahidələri ilə şagirdin sistematik seçilmiş işlərindən ibarət qiymətləndirmə portfeli. 4. Şagirdlərin tərəqqisinin necə izlənəcəyini və qiymətləndiriləcəyini planlaşdırın. Bu halda formal qiymətləndirmə effektiv qiymətləndirmə vasitəsi olmayacaq. Yoxlama siyahılarının, ətraflı rubrikanın və müəllimin şərtlərinin istifadəsi sizə tələbələrin tərəqqisini ən dəqiq şəkildə xarakterizə etməyə imkan verəcəkdir. 5. Tələbələri müəyyən meyarlara və qaydalara uyğun olaraq öz portfoliolarını tərtib etmə prosesinə cəlb etmək. [1, s.7-8]

Beləliklə, təhsildə, xüsusən də xarici dillərin tədrisində innovativ texnologiyaların tətbiqi şagirdlərin fəaliyyət növlərini əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirməyə və şaxələndirməyə imkan verir ki, bu da öz növbəsində tədris prosesinin nəticələrinə müsbət təsir göstərir. Bununla belə, qeyd etmək lazımdır ki, bu müsbət effekt yalnız məqsədlərin, nəticələrin və davamlı fəaliyyətin diqqətlə planlaşdırılması ilə əldə edilə bilər, bütün bunlar tələbələrin təhsil ehtiyaclarını və tələblərini ödəməyə yönəldilməlidir.

Müasir texnologiyadan istifadə ingilis dilinin öyrənilməsinin səmərəliliyini və effektivliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırma bilər. tədris və öyrənmə, bir çox tədqiqatlarla sübut edilmişdir. Müasir texnologiyaların təhsilə inteqrasiyası bütün dünyada milli təhsil strategiyasına çevrilib. Bununla belə, müasir texnologiyadan səmərəli istifadə texnologiyanın sinifə tətbiqindən daha çox şeyi əhatə edir. Yəni texnologiyaya çıxış əldə etmək texnologiyanın təlim prosesinə uğurla inteqrasiyası demək deyil. Tədqiqatlar göstərdi ki, məktəblər texnologiya ilə zəngin olsa da, bir çox hallarda sinifdə tədris hələ də ənənəvi tədris üsulları üstünlük təşkil edir. Məsələn, bir çox məktəblərdə sinif otaqları interaktiv lövhələrlə təchiz olunub. Bununla belə, bir çox müəllim onları tədris materiallarını təqdim etmək üçün istifadə olunan sadə təqdimat vasitələri kimi qəbul edir. Bu halda sinifdə tədris şagird mərkəzli deyil, müəllim mərkəzli olaraq qalır.

Bildiyiniz kimi, ingilis dilinin tədrisində əsas məqsəd ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılması və inkişafıdır. Müəllimin vəzifəsi hər bir şagirdin ingilis dilini

praktiki mənimsəməsi üçün optimal şərait yaratmaqdır. Bu şəraitdə şagird öz potensialını nümayiş etdirə və tədris materialının mənimsənilməsinə yaradıcılıqla yanaşa bilər. Yeni innovativ interaktiv texnologiyalardan istifadə həm də tələbələrin yaş xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla xarici dillərin tədrisinə differensiallaşdırılmış və tələbə yönümlü yanaşmanın həyata keçirilməsinə kömək edir. Tədris prosesinin əhatə dairəsini genişləndirən, onun praktiki diqqətini artıran, tələbələrin müstəqil işinin intensivləşməsinə və idrak fəallığının artırılmasına kömək edən informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına (İKT) diqqəti cəlb etmək istərdim.

İndi biz yəqin ki, ingilis dili dərslərini müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etmədən təsəvvür edə bilmirik. Bu, daha çox tədrisin yeni forma və metodlarından istifadə deyil, ümumilikdə xarici dillərin tədrisi prosesinə əsaslı şəkildə yeni yanaşmadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Brown J.D. New ways of classroom assessment. Alexandria, VA : Teachers of English to Speakers of Other Languages, 2013.
2. Bruce B., Levin J. "Roles for new technologies in language arts: inquiry, communication, construction, and expression", The handbook for research on teaching the language arts. NY: Macmillan, 2001.
3. Davies J. Second language acquisition and technology. www.sla.com, 2001.
4. Krashen S. D. The input hypothesis in The input hypothesis. Issues and implications. Longman Group UK Ltd, 1985.
5. Nikirk M. Teaching millennial students. Education Digest, 2012.
6. Wang X, Dostal J. "Flipped class promoting oral English as foreign language teaching", In Proceedings of the 10th International Conference of Education, Research and Innovation (ICERI), 2017.
7. Warschauer M. Computer Assisted Language Learning. Introduction, 1996.
8. www.sivas.com/microcontent/musings/blog/web20
9. www.wikipediya.com

Səidə Orucova İngilis dilinin tədrisində innovativ texnologiyalardan istifadənin faydaları

Xülasə

Müasirlik bütün fəaliyyət sahələrində öz qaydalarını diktə edir. Kompüter və internet ənənəvi metodları sıxışdıraraq öyrənmə prosesinə daxil olmuşdur. Tədris prosesində kompüter müəllimin və ya dərslərin sadə əvəzedicisi deyil, idrak fəaliyyətinin imkanlarını genişləndirən tədris vasitəsidir. Məqalədə ənənəvi və innovativ metod və formaları özündə birləşdirən tədris üslubu araşdırılır. Məqalədə ingilis dilinin xarici dil kimi tədrisində innovativ texnologiyalardan istifadənin zəruriliyi əsaslandırılır.

rılır. Müəllif kompüter proqramlarının tətbiqi sayəsində təlimin səmərəliliyinin, intensivləşdirilməsinin və motivasiyasının artırılmasını da vurğulayır.

Saida Orujova

Benefits of Using Innovative Technologies in Teaching English

Summary

Modernity dictates its own rules in all spheres of activity. Computers and the Internet have entered the learning process, displacing traditional methods. A computer in the educational process is not a simple substitute for a teacher or a textbook, but a means of learning that expands the possibilities of cognitive activity. The article examines the style of learning, including traditional and innovative methods and forms. The rationale for the need to use innovative technologies in teaching English as a foreign language is given. The author also emphasizes the increase in efficiency, intensification, and motivation for learning, thanks to the introduction of computer programs.

Саида Оруджова

Преимущества использования инновационных технологий в преподавании английского языка

Резюме

Современность диктует свои правила во всех сферах деятельности. Компьютеры и Интернет вошли в процесс обучения, потеснив традиционные методики. Компьютер в образовательном процессе является не простым заместителем учителя или учебника, а средством обучения, расширяющим возможности познавательной деятельности. В статье рассматривается стиль обучения, включающий традиционные и инновационные методы и формы. Дается обоснование необходимости использования инновационных технологий в обучении английскому языку как иностранному. Автор также подчеркивает повышение эффективности, интенсификации, мотивации обучения, благодаря внедрению компьютерных программ.

Rəyçi: fil.f.d. dos. V.Ağabəyli